

HOUWDEGEN EN FLORET

RETORISCHE STRATEGIEËN VAN HET TRIUMVIRAAT
RUTTE, VERHAGEN EN WILDERS

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2011/2.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

Herman Van Rompuy, “president van Europa”, doorspekt zijn toespraken met haiku’s en Bart De Wever, partijvoorzitter van de Nieuw-Vlaamse Alliantie, kruidt zijn voordrachten met Latijnse spreuken, maar welke woorden kiezen de nieuwe Haagse politieke leiders om hun boodschap vleugels te geven? Van welke retorische strategieën bedienen Mark Rutte (VVD), Maxime Verhagen (CDA) en de “grote gedoger” Geert Wilders (PVV) zich om hun onverwachte regeringssamenwerking succesvol te maken?

De studie van politieke retoriek kan inzicht geven in de technieken en strategieën die sprekers inzetten om hun politieke doelen te bereiken. Is er op stereotiepe of verrassende wijze gebruikgemaakt van het retorische gereedschap tijdens het gerucht-makende CDA-partijcongres waarvoor nog nooit zoveel kijkers aan hun tv gekluisterd hebben gezeten? Op het CDA-congres moest Verhagen de stemming onder de leden met ruime meerderheid zien te winnen, of zijn politieke rol zou uitgespeeld zijn. Tijdens de twee debatdagen over het regeer- en gedoogakkoord had het nieuwe minderheidskabinet-Rutte de taak de scepsis van de oppositiepartijen te verminderen en hen tot samenwerking te verleiden. Niet in de laatste plaats moest bij de kiezers vertrouwen gewekt worden in het broze regeringsverband. Met welke wapens zouden Rutte, Wilders en Verhagen de aanvallen en moties van de teleurgestelde oppositie kunnen pareren?

Een tussenbalans op basis van twee momentopnames: een unieke CDA-partijcongresdag en de Haagse politieke hoogmis waarin Rutte zijn regeringsverklaring aflegde en zijn kabinet de vuurdoop kreeg.

JAAP DE JONG

werd in 1961 geboren in Den Haag. Studeerde taalbeheersing aan de Universiteit Leiden. Is aan deze universiteit verbonden als hoogleraar Journalistiek en Nieuwe Media en doceert stilistisch, retorica en tekstontwerp. Doceert ook retorica aan het Diplomatenklasje. Is redacteur van maandblad *Onze Taal*. Publiceerde samen met anderen o.m. *Handboek stijl* (1994), *De eerste minuten* (2004), *Het woud van de retorica* (2007), en *Beeldtaal. Perspectieven voor makers en gebruikers* (2010). Zopas verscheen *Bending opinion* (2011). Adres: j.c.de.jong@hum.leidenuniv.nl.

GEDOOGKABINET

In Nederland was 2010 het jaar van de “gedoogsteun”. Terwijl in België de pogingen om Vlamingen en Franstaligen in één regering te krijgen al diverse neologismen hadden opgeleverd zoals “koninklijke opdrachthouders”, “bemiddelaars” en zelfs “koninklijke verduidelijkers” (*clarificateurs*), moest informateur Lubbers zich zomer 2010 drie keer in de ogen wrijven. Zag hij het goed? Stuurde zijn eigen CDA-onderhandelaar Maxime Verhagen, na een gevoelige verkiezingsnederlaag die Balkenende deed opstappen, onvervaard aan op deelname aan een onmogelijk kabinet? Een minderheidskabinet met nipte verkiezingswinnaar Mark Rutte van de VVD en – vooral – met steun van de controversiële Partij Voor de Vrijheid van Geert Wilders? De PVV, die de door Lubbers verfoeide “geenstijlisering” van het taalgebruik als strategie had ingezet en grossierde in beledigingen tegen collega-parlementariërs (“knettergek” tegen minister Vogelaar en “leugenaar” tegen vicepremier Bos) en in stoere taal (de Nederlandse Antillen heetten een “corrupt boevenhol” en reljongeren verdienden een “knieschot”). De PVV ook, tegen wiens onbetwiste leider en enige lid een rechtszaak liep wegens haatzaaien jegens de islamitische bevolking? Wilders had het CDA eerder weggezet als *Christenen Dienen Allah*.

Met zulke vrienden had het CDA geen vijanden meer nodig, dacht Lubbers. Een verkenning van die samenwerking: akkoord, maar het moest er toch niet echt van komen! Maar het CDA van Verhagen wilde regeren, zelfs na het pak slaag van de verkiezingen. Desnoods zonder dissidente CDA-prominenten als Ernst Hirsch Ballin en Ab Klink, die Verhagen hadden gewaarschuwd dat Wilders de grenzen van het onbetamelijke

Maxime Verhagen, Foto ANP.

zou overschrijden en retorisch “vol op het orgel zou gaan”. Zo vol dat zelfs verklaarde orgelliefhebbers uit het CDA het niet zouden kunnen aanhoren.

Maar Verhagen had de som van Rutte en Wilders secuur nagerekend: samen hadden VVD (31 zetels) en CDA (21 zetels) slechts een derde van de 150 Tweede-Kamerzetels behaald, dus om met succes ingrijpende maatregelen door de Kamer te loodsen was de gedoogsteun van Wilders (24 zetels) broodnodig. Gedoogsteun van de PVV die niet in het kabinet zit. Wilders gedooft het minderheidskabinet niet alleen (geen moties van wantrouwen), maar zegt het ook te steunen. Maar kun je iets wat je steunt ook *niet* gedogen, vroeg taalobservator Jan Kuitenbrouwer zich af? In tijden van nood maakt men rare taalsprongen.

PATHOS OP CDA-CONGRES

Het plan van de drie mannen kon nog spaak lopen. Weliswaar was dissident Ab Klink door zijn vertrek uit de fractie al enigszins onschadelijk gemaakt, maar er waren nog twee dissidenten in de CDA-fractie, Ferrier en Koppejan, die ernstige twijfels bleken te hebben. Wilders vertrouwde het CDA niet, blies alles af, maar liet zich weer ompraten. En aangezien de weerstand tegen de PVV binnen het CDA ook zeer groot was, besloot de partijleiding dat het CDA-congres zou bepalen of de eigen partij zou meedoen. Een ongekend staaltje van partijdemocratie, waarbij de welsprekendheid en oordeelvaardigheid van de leden en de regisseurskwaliteiten van de partijleiding duchtig op de proef werden gesteld.

Op zaterdag 2 oktober zat heel Nederland aan de tv gekluisterd voor het CDA-congres. Vijfduizend CDA-leden in de Rijnhal in Arnhem luisterden naar drieënzestig leden die vanuit de zaal bij een van de acht microfoons het woord mochten voeren met een pleidooi van één minuut. Sommige prominente sprekers kregen een paar minuten spreektijd extra. Indrukwekkend was de dissident Klink (“*Don’t do it*. De PVV maakt van polariseren haar motto”) net als Hirsch Ballin (“Doe dat onze partij en het

land niet aan”). Maar Verhagen en de zijnen hadden de regie goed in handen. Zij wisten het effectiefst tot het gevoel van de leden te spreken.

Verhagen, die niet bekendstaat als een begenadigd redenaar, toonde zich in de 24 minuten durende speech, waar zijn politieke leven van afhing, als een uitgekende *pathos*-strateeg. Hij speelde de emotionele kaart. Hij leverde wel enkele argumenten voor het akkoord, waarin de doelstellingen van het CDA goed tot hun recht komen, en hij memoreerde het feit dat het CDA niemand wil buitensluiten, ook anderhalf miljoen PVV-stemmers niet. Maar vanaf zijn “beste mensen, lieve partijvrienden”-aanhef maakte hij bovenal een emotionele connectie met de leden van “ons CDA”. Hij sprak zijn tegenstrevers (Klink en Koppejan) niet bestraffend maar juist verzoenend toe en benadrukte de eensgezindheid ondanks de problemen. Die problemen wáren er zeker, maar ook de mogelijkheden voor iedereen om er die dag over te spreken en de zorgen te laten wegnemen. Verhagen zei te willen luisteren en gaf een gevoel van veiligheid aan de gespannen toehoorders.

Daarnaast bediende hij zich van dat andere aristotelianse overtuigingsmiddel, *ethos*: hij bouwde aan zijn goede naam. Hij presenteerde het CDA van zijn voorgangers Lubbers en Balkenende als een verantwoordelijke en verbindende partij. Hij wilde voortbouwen op wat zij hadden bereikt en op het gedachtegoed van het CDA. “Ik heb overwogen de handdoek in de ring te gooien. Maar ik ben gebleven, omdat we in het CDA als geen andere partij een traditie hebben om verantwoordelijkheid te nemen in plaats van ze uit de weg te gaan, ook wanneer het gaat om moeilijke besluiten in heftige tijden.” Hij vroeg de leden te delen in die verantwoordelijkheid – een absolute kernwaarde binnen het CDA – door voor te stemmen, “of gaat u het onmogelijk maken?”. Indirect gaf hij daarmee aan: tegenstemmen is het ontlopen van verantwoordelijkheid – en daar hebben CDA’ers een gruwelijke hekel aan. Verhagen ging verder met geruststellen: “Grondrechten blijven voor iedereen in dit land gelden. Voor christenen en voor moslims. [...] Niet de kleur van je huid maar de kracht van je wil brengt je doel dichterbij.”

De kracht van zijn toespraak zat hem niet in de sterke argumentatie (*logos*) en in de dingen die hij letterlijk zei, maar in de manier waarop hij de gevoelens van de CDA’ers wist te beroeren. Onbetwist emotioneel hoogtepunt was Verhagens persoonlijke *exemplum* aan het slot waarmee hij tegelijkertijd zijn ethos verstevigde: “Mijn opa was wethouder voor de RK Staatspartij, mijn vader – hij zit hier – 89 jaar, gedeputeerde van de KVP en ik ben 34 jaar lid van het CDA.” En in de doodstille zaal met trillende stem en vochtig oog: “Ik *houd* van onze partij. En ik *geloof* in onze partij” Dit 100 karaat pathosmoment werd gevolgd door een langdurige staande ovatie. Hij had het beeld weten te kantelen van machtsbeluste sluwe vriend van het pluche tot trouwe zoon van de partij die zijn taak tot zijn roeping gemaakt heeft.

Ook CDA-kroonprins Camiel Eurlings surfte mee op de golven van emotie: hij toonde zijn afhankelijkheid aan Verhagen met een fortuynesk *at your service*-gebaar,

Mark Rutte.

met overslaande stem en tranen in de ogen: “Maxime, jij hebt hier uit je hart gesproken, jij hebt je hier geopenbaard, het diepste van je ziel met ons gedeeld, en zo ken ik jou al twaalf jaar lang. Jij bent een mens van vlees en bloed, jij bent een christendemocraat in hart en nieren, jij zult onze idealen nooit verloochenen.” “Oh moeders”, was de reactie van Femke Halsema, toen nog leider van GroenLinks, “wie is er bestand tegen zoveel huilende mannen?”

De uitslag van de stemming: 68 procent steunde de coalitie, 32 procent was tegen. Lubbers moest slikken, net als de partijen die meer uit de verkiezingen hadden willen halen dan een oppositieplaats: PvdA, D66, GroenLinks en SP. Het eerste Nederlandse minderheidskabinet kwam er: op 14 oktober 2010, 127 dagen na de verkiezingen, stond het kabinet-Rutte op het bordes. “Rechts Nederland zou zijn vingers hebben afgelikt bij hetgeen allemaal al op papier stond”, had Rutte zich laten ontvallen. En nu had hij de kans gekregen een regeerakkoord te schrijven, waarbij de omstandigheden hem ertoe dwongen er een *gedoogakkoord* aan toe te voegen. Hoe brachten Rutte en Wilders het ervan af tijdens het beeldbepalende debat over het nieuwe kabinet en zijn beleid?

Op dinsdag 25 en woensdag 26 oktober 2010 schoven mijn studenten van het Leidse mastervak Retorisch Vuurwerk in politiek Den Haag met mij aan op de publieke tribune om twee lange dagen te ervaren hoe het debat gevoerd wordt in de Tweede Kamer. Ik vroeg hen retorisch memorabele momenten tijdens deze “politieke hoogmis” te noteren en analyseren. Ook hebben zij de jury van de Socratesdebatprijs (waar ik deel van uit maakte) geadviseerd.¹ Welke retorische strategieën herkenden we bij Rutte en Wilders?

VERFRISSEND ENTHOUSIASME VAN RUTTE

Zoals de welsprekendheid van Obama meer glansde na voorganger Bush, zo viel het eerste grote optreden van premier Rutte gunstig op na de jaren Balkenende. Nederlanders zijn in de loop van de tijd zo gewend geraakt aan Balkenendes spreeknelheid

en vermogen om lettergrepen in te slikken dat de debuterende Rutte, die er ook een zeer hoog spreektempo op na houdt, in eerste instantie als een wonder van helderheid en ontspannen publieksgerichtheid overkwam. In onze ogen (en die van de jury van de Socrates Debatprijs) leverde Mark Rutte de beste prestatie tijdens de beschouwingen. Hij had de taak het regeer- en gedoogakkoord helder en overtuigend uiteen te zetten en de aanvallen van de oppositie effectief te pareren. In zijn regeringsverklaring sprak hij beeldend en helder, om de mensen voor te bereiden op noodzakelijk geachte bezuinigingen. Na Balkenendes frames “Eerst het zuur, dan het zoet” en “Je moet het dak repareren als de zon schijnt” koos Rutte voor de tuinierswijsheid: “We moeten snoeien om te groeien.” Pechtold viel het frame aan: “Maar dat geeft ook een hoop afval. U bent niet in staat de rommel op te ruimen.” Rutte reageerde ontspannen: “U als sociaaldemocraat hebt een tuin. Ik als liberaal heb alleen een balkonnetje. Geen salonsocialist, maar balkonliberaal.”

Volgens hem lijdt Nederland bovendien aan “bestuursobesitas”. De overheid is ongezond dik en moet op dieet. “Het kabinet snijdt stevig in eigen vlees. De tijd van ‘een vetrandje mag’, is voorbij.” De overheid geeft zelf het goede voorbeeld door te beloven met minder ministeries en ambtenaren te werken. Rutte spreekt meestal ‘echtemensentaal’: sterk beeldend en begrijpelijk voor iedereen. Hij rept van “bestuurlijke spaghetti” en wijkverpleegkundigen die “zonder stopwatch kunnen werken”. En “de overheid is het schild voor de echt zwakken, maar men moet zelf op de trampoline stappen en de sprong maken naar succes”. Reticus Rutte maakt rauwe bonen zoet, of althans eetbaar. Maar natuurlijk was dit alles niet concreet genoeg voor de oppositie, die het vuurtje stevig opstookte. De actiefste tegenstander Pechtold probeerde zijn hervormingsbeleid te bagatelliseren. “Hervormingen? Noemt u nu eens zeventien van die hervormingen.” Rutte reageerde *cool and collected* en gaf talrijke punten, waaruit bleek dat hij geen gebrek had aan dossierkennis. De oppositie stelde: “Wie is de baas: Rutte of Wilders?” PvdA-leider Cohen vroeg: “Wat is de ruimte van de oppositiepartijen bij een regerings- en gedoogakkoord?” Levert de premier nu een handreiking of is het “een klein muizengaatje waar maar een pootje van een muis doorheen kan, waarnaar we met een loep moeten kijken om het te zien?”

Met Stef Blok, de nieuwe fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer, kon Rutte een “*good cop bad cop*”-tactiek toepassen, net als vroeger Balkenende dat kon met *hitman* Verhagen. Partijgenoot Blok ging er als *bad cop* vol in bij kritische noten van de oppositie. Met sarcasme: “Ik weet dat de SP vroeger de geschiedenis van China op zijn duimpje kende...” (snerend naar het maoïstische verleden van de Socialistische Partij). En op de man, richting de D66-fractie leider: “Mijnheer Pechtold, u bent Hamlet. U praat over hervormingen, maar u zult die nooit realiseren omdat u de verkeerde partners kiest.” En neerbuigend richting de PvdA-leider “Mijnheer Cohen, zo nu en dan

Geert Wilders.

loont het echt om het regeerakkoord goed te lezen.” Halsema roept Blok tot de orde: “Is dit de nieuwe strategie van de VVD? Is *jij-bakken*² de handreiking die aan het parlement wordt gedaan in de wetenschap dat er een minderheidskabinet zit?” Toen Pechtold een jij-bak ontwaarde, doopte hij die meteen een “Blokje”. Als beloning voor zijn optreden kreeg Blok de Zwetsprijs van de jargonbrigade van een groep vakbondsjongeren.

Des te sterker kon VVD’er Rutte zijn welwillendheid tonen door zonder jij-bakken telkens positief getoonzet in te gaan op de kritiek van de oppositie. Onaangename maatregelen werden opgewekt verwoord. In zijn regeringsverklaring presenteert hij miljoenenbezuinigingen op het onderwijs aldus: “Wij introduceren een sociaal leenstelsel in de masterfase. Studenten krijgen er beter onderwijs voor terug. Wij willen investeren in elk talent. Presteren in het onderwijs moet weer mogen.”

In zijn optreden verried hij een grote vertrouwdheid met dossiertaal: “Gelijk speelveld”, “Opplussing van de 18-miljardplaat”, “overfocussing”. Hij vroeg andere sprekers te “elaboreren” en hij noemde een citaat dat uit zijn verband was gerukt “gede-contextualiseerd” – het was niet al goud wat uit Ruttes mond klonk. Maar Rutte verweerde zich stevig, opvallend ontspannen en vaak niet ongeestig. De logos stond centraal in zijn aanpak: uitvoerige, inhoudelijke reacties, maar zeker niet droog. Type-rend voor zijn stijl waren zijn opgewekte en beeldende formuleringen. Hij toonde zich welwillend, maar zonder concessies te doen. Hij bleef de twee volle dagen, ondanks twee moeilijke momenten, overeind. Aan het einde van zijn eerste en tweede termijn haalde hij de laatste liberale premier Cort van der Linden uit 1918 aan: schort u uw oordeel nog op en “wacht u op onze daden”, zegde hij hem na. Dit werd geen pathosslot als bij Verhagen, maar met deze Rotterdamse belofte dat het niet bij woorden blijft, maakte hij zijn ethos nog iets overtuigender. Al met al was hij duidelijk beter “in vorm” dan zijn voorganger Balkenende in de vorige algemene politieke beschouwingen.

WILDERS: MINDER VOL OP HET ORGEL

Toen Wilders de microfoon nam, hield men op de publieke tribune en in de Tweede Kamer de adem in. Zelfs in vak K, waar de kabinetsleden doorgaans sms'en, twitteren en stukken doornemen. Zou Wilders retorisch voluit gaan – “vol op het orgel”, waar Ab Klink bang voor was geweest – of had hij zijn strategie gewijzigd? Zette hij als *opperroepstoeter* de ontstane “schreeuwspiraal” voort, waarbij een “zwijgende meerderheid is verdrongen door een schreeuwende minderheid”, aldus communicatiewetenschapper Dirk Oegema?

Een zeldzame situatie was ontstaan. De door velen populistisch genoemde partij van Wilders, die zich inderdaad onderscheidde in samenzweringsdenken (inspelend op angst voor islamisering, kolonisering) en volkse stijl (met simpele zinnen en one-liners, versimpelingen van complexe werkelijkheid, gebruik van pathosmiddelen als hyperbolen en metaforen), heeft altijd een groot deel van de aantrekkingskracht ontleend aan haar anti-elitarisme, een kerneigenschap van populisten. En Wilders zette zich tot nu toe altijd krachtig af tegen de “linkse grachtengordelelite” die in heel Europa de sluizen openzet voor de “islamisering”. Volgens Wilders (in 2009) gaf het kabinet geld uit aan allerlei nutteloze zaken: honderden miljoenen gingen naar asielzoekers en miljarden naar “linkse hobby's” en “subsidies voor banken”. Hij stelde hier het volk tegenover: “de gewone burger wordt gepakt”. Door maximaal afstand te nemen van de “Haagse klik” kon hij tot nu toe de harten van boze kiezers winnen. Maar kon hij die populistische strategie en die toonzetting nog handhaven, nu zijn partij zelf een van de dragers van het regeringsbeleid was geworden?

In het anti-elitarisme van Geert Wilders is weinig veranderd. Ook in het debat over het regeer- en gedoogakkoord in 2010 gebruikte Wilders het anti-elitaire element zeer frequent. Hij benoemde de “elite” uitdrukkelijk. Zo bestaat de elite niet alleen uit de Haagse regentenklik, maar ook uit de media (“linkse media-elite”), de rechterlijke macht en de linkse partijen. “De Haagse regentenklik en de linkse grachtengordelelite staan een beetje *huilie-huilie* te doen op de gang.” Hij associeerde linkse politici met rijkere, hoger opgeleide mensen die in de (Amsterdamse) grachtengordel wonen, zonder contact met het gewone volk. De Haagse “klik van regenten” maakt het beleid en verdeelt de banen, maar luistert niet naar het volk. Zij doen “huilie-huilie”, een door shockblog GeenStijl verzonnen begrip, waarmee Wilders doelde op huilende kinderen die zich aanstellen.

De samenzwering was in 2009 een hoofdkenmerk van Wilders' populisme, maar kwam in 2010 ook zeker voor. Zij het dat in 2009 de nationale regering onvoldoende ingreep tegen de vijand, de islam (“massa-immigratie” en het “immigratiefeest”), en dat het in 2010 de Europese landen waren.

Een echte volkse stijl was in 2010 minder te vinden dan in 2009. Hij verwees wel een enkele keer naar het volk in zijn speech, maar hij hechtte er geen aparte waarde aan. In 2009 probeerde Wilders het volk nog grotendeels te overtuigen van de punten

waarvoor de PVV staat. In 2010 had Wilders al een behoorlijk mandaat gekregen. In het algemeen hanteerde Wilders relatief simpele en begrijpelijke taal. Maar Wilders gebruikte in 2010 minder simpele zinnen en oneliners. Op triomfalistische toon deed hij uit de doeken wat hij bereikt heeft. In zijn voorliefde voor ironie en sarcasme was nog geen verandering gekomen. In 2009 opende en eindigde hij met een uitgebreide en niet ongeestige vergelijking met het kabinet als een oude auto die vastzit in het mulle zand, als voorbereiding op een woedende analyse en een schokkend voorstel tot het heffen van een “kopvoddentaks”. In 2010 schetste hij de oppositiepartijen die buiten de regering waren gebleven met veel spot, het middenregister op het orgel bespelend: “Meisje Halsema met haar natte oogjes, haar kroeldoek verbeterd in haar mond, smijkt met poppen. GroenLinks en haar voorganger, de CPN, zitten welgeteld al 101 jaar in de oppositie en zij zullen daar, als het aan ons ligt, nooit meer uitkomen. De heer Pechtold staat met een pruillipje wat bij de interruptiemicrofoon en denkt terug aan een jaar geleden – zo lang is dat nog niet geleden – toen zijn vriendjes van de pers hem eigenlijk al gekroond hadden tot nieuwe minister-president van Nederland. Het kan raar lopen, Alexander! [...] Al die handelaren in zure druiven en gare rapen mogen vandaag prutten tot zij een ons wegen, ons adagium is: waar ‘links’ verliest, daar wint Nederland.”

Hoewel Pechtold kort daarop uitriep “Nu herkennen wij de oude Wilders van het wegzetten en het kleineren”, was de kern van zijn verhaal echter anders. Niet langer viel Wilders alleen maar beleid aan, hij verdedigde nu ook beleid, in zijn andere rol. Wilders bediende zich ook minder van retorische stijlmiddelen als hyperbolen en metaforen om zijn argumenten kracht bij te zetten. Ze bleven aanwezig, maar waren minder extreem.

Door zoveel beleid te verdedigen kon Wilders zich moeilijker als buitenstaander profileren. Wilders was meer de insider op het binnenhof, die hij in feite is met zijn dertienjarige Kamerlidship, als oud-medewerker van Bolkestein en oud-mentor van Rutte.

Geert Wilders was naar het oordeel van ons op de publieke tribune een van de betere sprekers: in zijn eigen betoog en als regisseur van debat. Hij draaide wel vaak weg van aan hem gestelde vragen en interrumppeerde zelf zelden, wat tamelijk zwak overkwam. Maar hij scoorde toch maximale aandacht met minimale inzet in het debat. Zo agendeerde hij een discussie over de rol van de vorst in de regering en kondigde hij een motie aan over de dubbele nationaliteit van staatssecretaris Veldhuijzen van Zanten-Hyllner. Beide onderwerpen bleken later in het debat nog voor vuurwerk te zorgen.

HOUWDEGEN EN FLORET

Drie mannen hebben elkaar in moeilijke tijden gevonden, tot verrassing van Lubbers en vele anderen. Nadat Verhagen zijn kabinet voor de poorten van de hel had weten weg te slepen met een opvallend emotioneel betoog op het CDA-congres, keek hij

zwijgend toe hoe vanuit vak K Rutte het beleid verdedigde en hoe Wilders vanuit de Tweede Kamer rugdekking gaf. Het triumviraat kwam met enig wapengekletter sterk door de vuurdoop heen. Wilders sprak triomfalistisch over de omvang van zijn electoraat en de politieke beleidswinst die hij had geboekt. Hij koos een minder populistische lijn, maar bleef trouw aan zijn pathetische strategie van overdrijven en jennen. De periode van de ruige retoriek van het houwdegen is nog niet ten einde. Hij heeft de taal inmiddels verrijkt met gevleugelde uitdrukkingen als “linkse hobby’s”, “Henk en Ingrid” (het doorsnee-Nederlandse echtpaar) en “Rabat aan de Rijn” (Rotterdam met burgemeester Aboutaleb, die van Marokkaanse afkomst is). En minister-president Rutte wist zich in de uitputtingsslag van de politieke beschouwingen verrassend goed staande te houden. Zijn langdurige inhoudelijke bijdragen waren doorgaans enthousiast, betrokken, niet zonder humor, niet arrogant maar publieksgericht. Zijn ethostechnieken hebben resultaat gehad. Deze zelfbenoemde balkonliberaal won de Socratesdebatsprijs en werd gekozen als politicus van het jaar.

Zo nu en dan hoor je dat politieke welsprekendheid in Nederland niet meer bestaat. Poëtische citaten en verwijzingen naar Latijnse wijsheden mogen dan schaars zijn in de taal van Den Haag, mijn studenten waren regelmatig onder de indruk van de taalvondsten en frames, van geïmproviseerde metaforen en pakkend geformuleerde argumenten. Hoewel in de politieke arena de houwdegen de afgelopen jaren steeds vaker getrokken lijkt te worden, floreert in de goed voorbereide algemene beschouwingen ook het floret.

LITERATUUR

JAAP DE JONG, & CONNY GROEN IN 'T WOUDE, “Stoere taal in politiek. ‘Gewauwel’ van ‘hufters’ en ‘idioten’”, in *Onze Taal*, 78 (2/3), 2010, pp. 65-66.

JAN KUITENBROUWER, *De woorden van Wilders en hoe ze werken*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2010, 112 p.

Sarah Gagestein schrijft over frames in politieke taal op www.taalstrategie.nl.

www.debatinstituut.nl/Nieuws/Algemeen-nieuws/mark-rutte-beste-debater-en-winnaar-socratesprijs.html.

Noten

- 1 Voor hun scherpe observaties en analyses dank ik de masterstudenten van de werkgroep Retorisch Vuurwerk 2010-2011 van de Leidse Universiteit: Sherida Asruf, Bert Besterveld, Jochem Blad, Frédérique van Breugel, Hans van Haeften, Arko van Helden, Tim den Hollander, Desiree ter Horst, Judith Koren, Sari Kramer, Frank van der Linden, Arne Speijer, Julia van Proosdij, Barbara Snel, Maarten Tieben, Babette Tresfon, Jens van der Weele, David van der Wel, Rolf Wink.
- 2 Een jij-bak is een drogreden waarmee een inhoudelijke bespreking van het oorspronkelijke argument wordt ontweken.